

APLICAREA INSTRUMENTELOR
LEGALE ALE UE ÎN MATERIA
JUSTIȚIEI PENALE

APLICAREA INSTRUMENTELOR LEGALE ALE UE ÎN MATERIA JUSTIȚIEI PENALE

Marijan Bitanga
Marin Mrčela
Zuzana Vikarská

Institutul CEELI
și Asociația Judecătorilor din Croația

Decembrie 2021

Conținutul acestei comunicări constituie opinia exclusivă a autorului pentru care acesta își asumă singur responsabilitatea. Comisia Europeană nu acceptă nicio responsabilitate pentru modul în care sunt utilizate informațiile prezentate în cadrul acestui curs.

CUPRINS

Introducere	5
Standardele Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) ca bază de plecare pentru Directivele Uniunii Europene	9
Domeniul de aplicare a directivelor UE: procedură penală	13
1. Directiva 2010/64/UE a Parlamentului European privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale	14
2. Directiva 2012/13/EU privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale	15
3. Directiva 2013/48/UE privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate	18
4. Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale	22
Concluzii	27

INTRODUCERE

Fără doar și poate, dreptul penal este unul dintre cele mai sensibile domenii ale legislației oricărei națiuni; și nu doar din perspectiva persoanelor acuzate de săvârșirea unei infracțiuni, dar și din perspectiva statelor naționale care doresc să păstreze într-o măsură cât mai mare controlul asupra acestui domeniu de reglementare. În ciuda sensibilității subiectului, legislația penală națională nu a rămas neinfluențată de instituțiile internaționale, inclusiv **Uniunea Europeană**¹ și **Consiliul Europei**.²

Influența națională (și supranațională) asupra legislației penale aplicabile la național derivă în principal din faptul că **dreptul la un proces echitabil** este garantat nu doar prin prevederile constituționale naționale, dar și prin dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului și prin Carta Drepturilor Fundamentale a UE.

<p style="text-align: center;">Convenția europeană a drepturilor omului (Consiliul Europei, 1950)</p> <p style="text-align: center;">Articolul 6</p> <p><i>1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.</i></p>	<p style="text-align: center;">Carta Drepturilor Fundamentale a UE (Uniunea Europeană, 2000)</p> <p style="text-align: center;">Articolul 47 Dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil</p> <p><i>Orice persoană ale cărei drepturi și libertăți garantate de dreptul Uniunii sunt încălcate are dreptul la o cale de atac eficientă în fața unei instanțe judecătorești, în conformitate cu condițiile stabilite de prezentul articol.</i></p> <p><i>Orice persoană are dreptul la un proces echitabil, public și într-un termen rezonabil, în fața unei instanțe judecătorești independente și imparțiale, constituită în prealabil prin lege. Orice persoană are posibilitatea de a fi consiliată, apărută și reprezentată.</i></p> <p><i>Asistența juridică gratuită se acordă celor care nu dispun de resurse suficiente, în măsura în care aceasta este necesară pentru a-i asigura accesul efectiv la justiție.</i></p>
--	--

¹ **Uniunea Europeană** (denumită în continuare „UE” sau „Uniunea”) este o organizație internațională care la ora actuală este alcătuită din 27 state membre. A fost înființată în 1952 cu denumirea „Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului”, de șase State Membre, mai precis Germania, Franța, Belgia, Țările de Jos, Luxemburg și Italia; mai târziu, în 1958, a devenit „Comunitatea Economică Europeană”, apoi „Comunitățile Europene” în 1967 și „Uniunea Europeană” în 1993. Cele mai importante instituții ale Uniunii Europene sunt Comisia Europeană, care îndeplinește funcțiile unui guvern și care beneficiază de monopol asupra inițiativei legislative la nivelul Uniunii Europene, Consiliul de Miniștri care un rol crucial în procedura legislativă și în cadrul căruia sunt reprezentate interesele naționale, Parlamentul European, care participă și el la procedura legislativă și ai cărui membri sunt aleși direct de cetățenii europeni, și **Curtea de Justiție a Uniunii Europene (cu sediul la Luxemburg)** care deține autoritatea cu privire la interpretarea definitivă a Tratatelor UE, conform dispozițiilor din Articolul 19 al Tratatului privind Uniunea Europeană.

² **Consiliul Europei** este o organizație internațională care la ora actuală reunește 47 de State Membre, inclusiv toate cele 27 de State Membre ale Uniunii Europene, precum și alte țări cum ar fi Elveția, Liechtenstein, Rusia, Turcia, diverse țări din fosta Iugoslavie și țări aflate la răspântia drumurilor care leagă Europa de est și Asia de vest. Consiliului Europei a fost înființat la Londra în 1949 cu scopul de a menține pacea pe continentul european. Printre cele mai importante instituții ale Consiliului menționăm Comitetul de Miniștri, alcătuit din membri ai guvernelor, Adunarea Parlamentară, formată din membri ai parlamentelor naționale, și **Curtea Europeană a Drepturilor Omului (cu sediul la Strasbourg)**, care supraveghează respectarea de către statele europene a dispozițiilor Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumită în continuare „Convenția europeană a drepturilor omului” sau, pe scurt, „Convenția”).

Publicația se concentrează pe diverse modalități în care regulamentele de procedură penală națională au fost influențate „de sus”, adică de către Consiliul Europei și de către Uniunea Europeană. Cu privire la primul element, cea mai semnificativă influență provine din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și în special cu privire la Articolul 6 al Convenției. Cu privire la al doilea element, legiuitorul european a adoptat o serie de instrumente legislative (enumerare mai jos) care vin să armonizeze ordinea juridică națională pentru a furniza același nivel minim de garanții procedurale. Ceea ce este interesant este că aceste instrumente legale s-au inspirat foarte mult din jurisprudența CEDO; acestea ar putea fi considerate o codificare a jurisprudenței CEDO în domeniul garanțiilor procedurale.

Înainte de punerea în aplicare a Tratatului de la Lisabona, în decembrie 2009, instrumentele legale ale UE în acest sector au fost adoptate sub forma unor **decizii-cadru**. **Mandatul european de arestare**³ constituie probabil cea mai semnificativă decizie-cadru în materia dreptului penal.

Mandatul european de arestare (Decizia-cadru 2002/584/JAI)

Câteva extrase din Preambul

(5) *Obiectivul stabilit pentru Uniune, și anume, de a deveni un spațiu de libertate, securitate și justiție, duce la eliminarea extrădării între statele membre și la înlocuirea acestora cu un sistem de predare între autoritățile judiciare. [...] Relațiile de cooperare clasice care au dominat până în prezent între statele membre ar trebui să fie înlocuite cu un sistem de liberă circulație a deciziilor judiciare în materie penală, atât a celor anterioare sentinței de condamnare, cât și a celor definitive, într-un spațiu de libertate, securitate și justiție.*

(6) *Mandatul de arestare european prevăzut în prezenta decizie-cadru constituie prima concretizare, în domeniul dreptului penal, a principiului recunoașterii reciproce pe care Consiliul European l-a calificat drept „piatra de temelie” a cooperării judiciare.*

(10) *Mecanismul mandatului european de arestare se bazează pe un grad ridicat de încredere între statele membre. [...]*

(12) *Prezenta decizie-cadru respectă drepturile fundamentale și principiile recunoscute în articolul 6 din Tratatul privind Uniunea Europeană și reflectate în Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (7), în special în capitolul VI. [...]*

Fără doar și poate, un instrument juridic al Uniunii Europene, așa cum este Mandatul de arestare european afectează în mod semnificativ ordinea juridică națională. Prin urmare, este important să ne punem întrebarea dacă Uniunea are **competență totală** pentru adoptarea unui astfel de instrument. Chestiunile de competență UE sunt reglementate de trei principii fundamentale: 1/ **principiul atribuirii de competențe**, conform căruia Uniunea Europeană are doar competențele conferite de tratatele UE, tratate care au fost ratificate de toate statele membre; 2/ **principiul subsidiarității**, în domeniile în care pot acționa atât guvernele statelor membre, cât și Uniunea Europeană, UE poate interveni doar dacă acțiunile sale ar fi mai eficiente decât cele naționale; și 3/ **principiul proporționalității**, acțiunile UE trebuie să se limiteze la ceea ce este necesar pentru îndeplinirea obiectivelor tratatelor UE.

³ Decizia-cadru a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre (JO L 190, 18 iul. 2002, pag. 1-26)

Articolul 5 al Tratatului privind Uniunea Europeană

În temeiul principiului atribuirii, Uniunea acționează numai în limitele competențelor care i-au fost atribuite de statele membre prin tratate pentru realizarea obiectivelor stabilite prin aceste tratate. Orice competență care nu este atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre.

*(3) În temeiul principiului **subsidiarității**, în domeniile care nu sunt de competența sa exclusivă, Uniunea intervine numai dacă și în măsura în care obiectivele acțiunii preconizate nu pot fi realizate în mod satisfăcător de statele membre nici la nivel central, nici la nivel regional și local, dar datorită dimensiunilor și efectelor acțiunii preconizate, pot fi realizate mai bine la nivelul Uniunii. [...]*

*În temeiul principiului **proporționalității**, acțiunea Uniunii, în conținut și formă, nu depășește ceea ce este necesar pentru realizarea obiectivelor tratatelor. [...]*

Cu privire la principiul atribuirii de competențe, la sfârșitul secolului trecut, Statele Membre au extins în mod semnificativ competența Uniunii în domeniul dreptului penal. **Tratatul de la AMSTERDAM** (semnat la data de 2 octombrie 1997, intrat în vigoare la data de 1 mai 1999) consolidează prerogativele deținute de Uniunea Europeană în **domeniile libertății, securității și justiției** („DLSJ”).

În perioada în care președinția Consiliului a fost deținută de Finlanda, în a doua parte a anului 1999, Consiliul European a adoptat **Concluziile Consiliului European de la Tampere** (15-16 octombrie 1999); aceste concluzii stabilesc un obiectiv clar de dezvoltare a domeniilor libertății, securității și justiției. Mai mult decât atât, la data de 29 noiembrie 2000, Consiliul a adoptat și un program de instrumente UE având drept scop punerea în aplicare a principiului recunoașterii reciproce hotărârilor judiciare în materie penală (JO C 12, 15. 1. 2001, p. 10). La data de 30 noiembrie 2009, Consiliul a adoptat **Foia de parcurs pentru consolidarea drepturilor procedurale ale persoanelor suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale**, iar la data de 10 decembrie 2009, Consiliul European a adoptat și așa-numitul **Program de la Stockholm**, care a salutat adoptarea unei „foi de parcurs” și a invitat Comisia să cerceteze și alte elemente ale drepturilor minime în cadrul procedurilor judiciare penale.

Foie de parcurs pentru consolidarea drepturilor procedurale ale persoanelor suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale (30 noiembrie 2009)

Măsura A: Traducere și interpretare

Măsura B: Informații privind drepturile și informațiile privind acuzațiile

Măsura C: Asistență juridică și consilierea juridică

Măsura D: Comunicare cu rudele, angajatorii și autoritățile consulare

Măsura E: Măsuri speciale de protecție pentru persoanele vulnerabile

Măsura F: O Carte Verde privind dreptul de a analiza motivele pentru detenție

UE a adoptat un volum semnificativ de instrumente legislative în domeniul procedurii penale; unele dintre acestea vor fi analizate în cele de urmează. Prin urmare, deși dreptul penal material rămâne reglementat (în bună parte⁴) la nivel național, normele de drept care reglementează procedura penală sunt acum în bună măsură armonizate la nivelul Uniunii, în conformitate cu jurisprudența consacrată a CEDO. Cu privire la formă, UE a ales **directivele** ca fiind cel mai adecvat instrument juridic pentru armonizarea regulamentelor de procedură penală, după cum urmează în mod clar din Articolul 82 al Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene (vezi mai jos). Spre deosebire de reglementările UE, directivele nu se aplică direct, cel puțin nu până la sfârșitul perioadei de transpunere; mai degrabă UE solicită statelor membre să obțină anumite rezultate și le oferă o anumită perioadă de timp, precum și o anumită marjă de acțiune, pentru adaptarea ordinii juridice naționale la cerințele din Directive. Numai după încetarea perioadei de transpunere se pot aplica Directivele în mod direct.

Art. 288 din TFEU

Regulamentul are aplicabilitate generală. Acesta este obligatoriu în toate elementele sale și se aplică direct în fiecare stat membru.

Directiva este obligatorie pentru fiecare stat membru destinat cu privire la rezultatul care trebuie atins, lăsând autorităților naționale competența în ceea ce privește forma și mijloacele.

Forma directivelor este indicată în articolul **82(2)(b) al TFEU**, care constituie temeiul juridic pe baza căruia au fost adoptate toate instrumentele UE până în prezent. Prin urmare, drepturile persoanelor în procedura penală nu pot fi unificate în cadrul regulamentelor UE; acestea pot fi doar armonizate prin intermediul directivelor UE care stabilesc anumite reguli minime. Statele membre pot oferi un nivel de protecție mai mare decât cel prevăzut în directive.

Articolul 82 din TFEU

(2) V rozsahu nezbytném pro usnadnění vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí a policejní a justiční spolupráce v trestních věcech s přeshraničním rozměrem mohou Evropský parlament a Rada řádným legislativním postupem stanovit formou směrnice minimální pravidla. Tato minimální pravidla přihlížejí k rozdílu mezi právními tradicemi a systémy členských států rozsahu nezbytném pro usnadnění vzájemného uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí a policejní a justiční spolupráce v trestních věcech s přeshraničním rozměrem může [EU] prostřednictvím směrnic [...] stanovit minimální pravidla. Tato pravidla zohlední rozdíly mezi právními tradicemi a systémy členských států.

Týkájí se:

- a) *vzájemné přípustnosti důkazů mezi členskými státy;*
- b) *právních osob v trestním řízení;*
- c) *právních obětí trestných činů;*
- d) *dalších zvláštních aspektů trestního řízení, [...]*

⁴ Există și anumite excepții, bunăoară în domeniul intereselor financiare ale Uniunii. În conformitate cu dispozițiile art. 324 al Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, *pentru a combate fraudă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, statele membre adoptă aceleași măsuri pe care le adoptă pentru a combate fraudă care aduce atingere propriilor lor interese financiare.*

După cum afirmam mai sus, Uniunea Europeană, ca legiuitor, a adoptat deja o serie întregă de instrumente legislative care stabilesc standardele minime ale drepturilor individuale în cadrul procedurii penale. Cele mai importante instrumente din această serie sunt trecute în revistă în graficul de mai jos. Printre diverse drepturi subiective garantate persoanelor prin ordinea juridică aplicată în cadrul UE, regăsim dreptul la interpretare și traducere (DIR 2010/64/UE), dreptul la informare în cadrul procedurilor penale (DIR 2012/13/UE), dreptul de a avea acces la un avocat (DIR 2013/48/UE), prezumție de nevinovăție (DIR 2016/343), protecția drepturilor procedurale ale copiilor (DIR 2016/800) sau dreptul la asistență judiciară (DIR 2016/1919).

	Directiva nr.	Subiect	Termenul-limită pentru transpunere	Raport
	<i>Decizia-cadru 2002/584/JAI</i>	<i>Mandat european de arestare</i>	<i>31 dec. 2003</i>	<i>31 dec. 2004</i>
1	DIR 2010/64/EU	interpretare și traducere	27 oct. 2013	27 Oct 2014
2	DIR 2012/13/EU	informarea în cadrul procedurilor penale	2 iun. 2014	2 iun. 2015
3	DIR 2013/48/EU	acces la un avocat	27 nov. 2016	28 nov. 2019
4	DIR (EU) 2016/343	prezumția de nevinovăție	1 apr. 2018	1 apr. 2021
5	DIR (EU) 2016/800	drepturile minorilor	11 iun. 2019	11 iun. 2022
6	DIR (EU) 2016/1919	asistență judiciară	25 mai 2019	25 mai 2022

Înainte de a formula comentarii pe marginea directivelor menționate mai sus, insistând pe a treia și a patra directivă, vom prezenta standardele consacrate prin jurisprudența CEDO, de vreme ce interpretarea dată de Curte dispozițiilor din articolul 6 al Convenției a inspirat fără doar și poate și conținutul directivelor UE menționate mai sus.

Standardele Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) ca bază de plecare pentru Directivele Uniunii Europene

Convenția europeană a drepturilor omului⁵ a fost adoptată la data de 4 noiembrie 1950 (intrând în vigoare la data de 3 septembrie 1953) și reprezintă un acord internațional al Consiliului Europei care obligă membrii semnatori să asigure protecția drepturilor civile și politice fundamentale și libertățile cetățenești pe teritoriile naționale. În Republica Croația, Convenția a intrat în vigoare la data de 5 noiembrie 1997; Republica Federativă Cehă și Slovacă a semnat Convenția la data de 21 februarie 1991, iar Convenția a intrat în vigoare pe teritoriul său în data de 18 martie 1992. După destrămarea Cehoslovaciei, statele care au rezultat au devenit imediat părți semnatare la Convenție, devenind obligate în mod legal prin această Convenție cu începere din data de 1 ianuarie 1993 și până în prezent.

⁵ Textul integral al Convenției poate fi consultat integral online la adresa https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

Pe lângă proclamarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, Convenția mai prevede și mecanismele de cercetare a posibilelor încălcări ale acestor drepturi. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „CEDO” sau „Curtea”), cu sediul la Strasbourg, a fost înființată în anul 1959. Curtea acționează pe baza cererilor individuale pentru a constata dacă statul împotriva căruia s-a formulat cererea respectivă a respectat drepturile instituite prin Convenția invocată. La data de 1 noiembrie 1998, CEDO a devenit o instituție permanentă având ca sarcină protecția drepturilor omului în Europa (Protocolul 11).

În interpretarea pe care o dă Convenției în cadrul jurisprudenței proprii, Curtea consideră că această jurisprudență reprezintă un „instrument viu”,⁶ care este actualizat, în ciuda naturii neschimbătoare a textului său. Prin urmare, CEDO garantează protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în conformitate cu provocările inerente vremurilor contemporane și nivelului de protecție necesar. În paralel, atunci când se introduc drepturi noi, Protocoalele adiționale la convenții pot fi percepute și ca o formă de extindere a textului însuși al Convenției. Cifrele sugerează că majoritatea încălcărilor constatate de către CEDO au avut ca obiect drepturile garantate prin articolul 6 al Convenției, adică dreptul la un proces echitabil.⁷

Convenția europeană a drepturilor omului
(Consiliul Europei, 1950)

Articolul 6

1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

Articolul 6 alin. 1 al Convenției se referă în mod explicit la dreptul la un proces echitabil și, prin urmare, face referire și la următoarele garanții: dreptul de acces la o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, dreptul la audiere publică, și la un proces [judecat] într-un termen rezonabil. Acest principiu de bază al procedurilor penale include și dreptul persoanei acuzate de a fi prezumată nevinovată (alin. 2), precum și drepturile la apărare specifice și minime (alin. 3). Cu privire la dreptul la un proces echitabil, se vor aplica elementele generale ale procedurii judiciare aplicabile tuturor părților în toate acțiunile în justiție: **a)** principiul contradictorialității, adică dreptul părților de a fi prezent pe durata întregului act procedural și de a-și exprima punctul de vedere înainte de luarea unei hotărâri, precum și clauza de confruntare (dreptul persoanei acuzate la cercetarea martorilor prin confruntare directă, cel puțin o dată); **b)** principiul egalității armelor, **c)** dreptul la o hotărâre motivată și interdicția de a utiliza probe obținute ilegal.

⁶ Vezi Tyrer împotriva Regatului Unit al Marii Britanii (1978) 2 EHRR 1.

⁷ Consultați „Overview ECHR 1959-2017”. Strasbourg). CEDO, 2018, disponibilă online at https://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592017_ENG.pdf

Prin hotărârile sale, CEDO a încercat să armonizeze regulamentele procedurale naționale. Încurajând statele membre să introducă modificările necesare, Curtea a depus eforturi pentru a consolida încrederea reciprocă dintre statele membre prin reglementarea drepturilor fundamentale la apărare și la standarde juridice armonizate. Pe de altă parte, acest proces este unul de durată, în special pentru că hotărârile CEDO permit statelor membre și o anumită libertate. De asemenea, supravegherea modului în care sunt puse în aplicare hotărârile nu a fost suficient de eficientă, pentru că nu a putut forța statele să ofere un nivel satisfăcător de garantare a drepturilor. În acest mod a apărut și inițiativa de reglementare a drepturilor minime la apărare, prin intermediul directivelor UE.

Așteptarea este ca directivele UE să susțină un nivel mai bun de armonizare decât acela oferit de jurisprudența CEDO, pentru că statelor membre li se indică un termen-limită pentru transpunere, iar după data respectivă directivele devin direct aplicabile, cu condiția ca acestea să ofere în mod clar drepturi cetățenilor, iar aceste drepturi să fie aplicate în cadrul relațiilor pe verticală, adică împotriva statului.⁸ La îndeplinirea celor trei condiții (relația pe verticală, expirarea datei de transpunere și acordarea de drepturi cetățenilor), toate organismele care iau parte la procedurile penale trebuie să aplice în mod nemijlocit dispozițiile directivelor, chiar dacă nu au fost transpuse în ordinea juridică națională. Atunci când se prezintă în fața acestor organisme, fiecare cetățean are dreptul să invoce drepturile consacrate prin directiva aplicabilă în situația respectivă. Un astfel de mecanism ar trebui să poată asigura exercitarea efectivă a drepturilor de către cetățeni.

Preambulul Directivei 2013/48/UE a Parlamentului european și a Consiliului privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale

(5) Cu toate că statele membre sunt părți la convenție și la PIDCP, experiența a arătat că doar acest element nu poate oferi întotdeauna un grad suficient de încredere în sistemele de justiție penală ale altor state membre

Recunoașterea reciprocă a deciziilor în materie penală poate funcționa în mod eficace doar într-un climat de încredere, în cadrul căruia nu doar autoritățile judecătorești, ci toți participanții la procesul penal consideră deciziile autorităților judecătorești din alte state membre ca fiind echivalente celor emise de propriile autorități, presupunând încredere nu numai în justetea normelor din alte state membre, ci și în faptul că aceste norme sunt aplicate în mod corect. Consolidarea încrederii reciproce necesită norme detaliate privind protecția drepturilor și garanțiilor procedurale care decurg din cartă, din convenție și din PIDCP. De asemenea, consolidarea încrederii reciproce necesită, prin intermediul prezentei directive și al altor măsuri, dezvoltarea în continuare în cadrul Uniunii a standardelor minime prevăzute în cartă și în convenție.

(7) Articolul 82 alineatul (2) din TFUE prevede instituirea unor norme minime aplicabile în statele membre pentru a facilita recunoașterea reciprocă a hotărârilor judecătorești și a deciziilor judiciare, precum și cooperarea judiciară și polițienească în materie penală cu dimensiune transfrontalieră. Articolul menționat se referă la „drepturile persoanelor în procedura penală” ca la unul dintre domeniile în care pot fi instituite norme minime.

(8) Normele comune minime ar trebui să conducă la o mai mare încredere în sistemele de justiție penală ale tuturor statelor membre, fapt ce ar trebui să determine, la rândul său, o cooperare judiciară mai eficientă, într-un climat de încredere reciprocă, și promovarea pe teritoriul Uniunii a unei culturi în materie de drepturi fundamentale. [...]

⁸ Toate aceste condiții au fost definite în jurisprudența consacrată a Curții Europene de Justiție; a se consulta, de exemplu, Dosarul 41/74 *Van Duyn* [1974] sau Dosarul 148/78 *Ratti* [1979].

Obiectivul fiecărei directive UE analizată în paginile ce urmează este acela de a asigura exercitarea drepturilor comune minime. Este utilizat termenul „minim”, deoarece aceste drepturi reprezintă un prag sau un set minim de garanții privitoare la asigurarea drepturilor persoanelor puse sub acuzare într-un litigiu cu statul sub care nu se poate coborî pentru a nu se putea pune la îndoială echilibrul dintre persoana pusă sub acuzare și organele de aplicare a legii. Aceste standarde juridice minime trebuie interpretate și aplicate în mod armonizat, la nivelul întregii diversități de sisteme juridice ale state membre.

În preambul, toate aceste directive subliniază întotdeauna că scopul este acela al **minimei armonizări**, cu alte cuvinte statele membre pot extinde aplicabilitatea drepturilor consacrate în directivele respective pentru a oferi cetățenilor lor un nivel al protecției îmbunătățit. Cu toate acestea, lucrurile nu funcționează și invers; nivelul protecției nu poate fi mai scăzut decât standardele prevăzute în Convenție și în mod cert nici nu poate nesocoti aceste standarde. Directivele ce reglementează standardele care trebuie respectate în materie de procedură penală sunt în bună parte întemeiate pe jurisprudența CEDO. În plus, în preambulul acestor directive se explică în mod clar că dispozițiile acestor directive, care corespund drepturilor garantate de către Convenție, ar trebui interpretate și puse în aplicare în mod consecvent cu jurisprudența CEDO. Acest principiu corespunde și dispozițiilor din articolul 53 al Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene.

Preambulul Directivei 2013/48/UE a Parlamentului european și a Consiliului privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale

(53) Statele membre ar trebui să asigure că dispozițiile prezentei directive, în cazurile în care corespund drepturilor garantate de convenție, sunt puse în aplicare în conformitate cu cele din convenție și astfel cum au fost dezvoltate de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

(54) Prezenta directivă stabilește norme minime. Statele membre pot extinde drepturile stabilite prin prezenta directivă pentru a oferi un nivel mai ridicat de protecție. Un astfel de nivel mai ridicat de protecție ar trebui să nu constituie un obstacol în calea recunoașterii reciproce a hotărârilor judiciare pe care aceste norme sunt menite să le faciliteze. Nivelul de protecție ar trebui să nu fie inferior standardelor prevăzute de cartă și de convenție, astfel cum sunt interpretate de jurisprudența Curții de Justiție și a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene

Articolul 53 Nivelul de protecție

Nici una dintre dispozițiile prezentei carte nu poate fi interpretată ca restrângând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale recunoscute, în domeniile de aplicare corespunzătoare, de dreptul Uniunii și dreptul internațional, precum și de convențiile internaționale la care Uniunea sau toate statele membre sunt părți, și în special Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și prin constituțiile statelor membre.

Domeniul de aplicare a directivelor UE: procedura penală

Directivele studiate în paginile următoare se aplică „suspecților” și „persoanelor puse sub acuzare”, în cadrul „procedurilor penale”. Cu toate acestea, trebuie remarcat aici că Directivele nu definesc aceste noțiuni.

La nivel formal, termenul „persoană chemată în judecată” (*n.t.* „pârât, „acuzat”) are sensuri diferite în diversele sisteme juridice ale statelor membre. În jurisprudența CEDO, termenii „suspect” și „persoană acuzată” cu sensurile lor substanțiale, precum și drepturile aferente sunt definite prin termenul „acuzăție”, în sensul Convenției și al termenelor-limită aferente. CEDO interpretează termenul „acuzăție în materie penală” (Articolul 6 al Convenției) ca o expresie cu înțeles autonom, independent de clasificarea utilizată de sistemele naționale legislative ale statelor membre (*Adolf împotriva Austriei*, § 30). Cu alte cuvinte, termenul „acuzăție în materie penală” ar trebui interpretat în conformitate cu interpretarea oferită de jurisprudența CEDO. Convenția nu face referire la termenul „proceduri penale”, ci în schimb utilizează termenul „acuzat de săvârșirea unei infracțiuni”, referindu-se la drepturile persoanelor acuzate de săvârșirea unei infracțiuni.

În cadrul deciziilor sale, CEDO a definit termenul „acuzăție” astfel: „înștiințarea oficială remisă unei persoane de către o autoritate competentă cu privire la prezumția comiterii unei infracțiuni” (*the official notification given to an individual by the competent authority of an allegation that he has committed a criminal offence*) și orice act în cazul în care „situația suspectului a fost afectată în mod substanțial” (*the situation of the suspect has been substantially affected*) indiferent de acuzațiile oficiale (*Deweer împotriva Belgiei*, 6903/75, 27 feb. 1980, §§ 42 și 46; *Eckle împotriva Germaniei*, § 73; *Brusco împotriva Franței*, §§ 46-50). O persoană este considerată a fi pusă sub acuzare în cazul în care comportamentul său face obiectul unei proceduri penale (*Imbrioscia împotriva Elveției*, 13972/88, 24 nov. 1993).

Toate aceste interpretări facilitează punerea în aplicare a dispozițiilor articolului 6 al Convenției în etapele anteprocusuale, astfel încât CEDO susține că garanțiile prevăzute în acest articol se aplică și în cadrul etapelor anteprocusuale și că drepturile suspectilor și ale persoanelor acuzate conform dispozițiilor articolului 6 au trebuit să fie garantate chiar și în etapele preliminare ale cercetării efectuate de organele de poliție (*Foti și alții împotriva Italiei*, 7604/76, 7719/76, 7781/77 și 7913/77, 10 dec. 1982; *Salduz împotriva Turciei* 36391/02, 27 noiembrie 2008, § 50). Toate aceste concluzii constituie temeiul conceptului de „procedură penală”. Cu alte cuvinte, Directivele se aplică nu numai persoanelor arestate sau deținute, dar și - în cazul unui suspect care încă nu a fost arestat sau deținut - la etapele timpurii ale procedurii penale (a se vedea mai jos).

În acest sens, trebuie menționat că sistemele juridice naționale din fiecare stat membru își rezervă dreptul discreționar de a susține procedurile penale relevante sau orice ale tip de proceduri pentru anumite tipologii comportamentale, însă atunci când își exercită aceste îndatoriri, autoritățile naționale competente nu pot ignora efectele Convenției pentru motive neîntemeiate. Există numeroase spețe care implică proceduri care nu au fost considerate a indica judecarea unor acuzații în materie penală, deși includeau anumite aspecte privitoare la

posibile elemente specifice procedurilor penale. Trăsătura comună a tuturor acestor spețe este aceea că exclud elementele constitutive ale infracțiunii așa cum este ea descrisă de către CEDO ca o „caracteristică distinctivă și aparte a pedepselor acordate în cauze penale” (*customary distinguishing feature of criminal penalties - Öztürk împotriva Germaniei*, § 49).

În cazul în care penalitatea este aplicată cu scop punitiv și descurajant, atunci probabil că procedura va fi considerată de natură „penală”, în lumina dispozițiilor Convenției. În situația unor penalități suficient de severe (privare de libertate pe termene îndelungate), articolul 6 al Convenției se va aplica ca și cum s-ar referi la proceduri „penale”, indiferent de modul în care procedurile respective sunt denumite în sistemele juridice naționale ale statelor membre. CEDO a constatat că, atunci când se încearcă să se stabilească dacă o persoană face obiectul unor acuzații de natură penală, trebuie avute în vedere trei criterii: 1/ încadrarea acestora conform legislației naționale, 2/ natura faptei, și 3/ severitatea pedepsei pe care persoanele respectivă riscă să o suporte (*Engels împotriva Țărilor de Jos* (1979-80) §§ 82-83).

În conformitate cu jurisprudența CEDO, dispozițiile articolului 6 din Convenție se pot aplica și anumitor proceduri administrative (administrative, disciplinare, fiscale, vamale): încălcarea unor norme la regimul circulației, pentru care se pot acorda anumite amenzi sau se pot impune anumite restricții (*Lutz împotriva Germaniei*, *Schmutzer împotriva Austriei*; *Malige împotriva Franței*); încălcarea unor norme privitoare la securitatea socială (*Hüseyin Turan împotriva Turciei*), etc.

1. Directiva 2010/64/UE a Parlamentului European privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale ([link](#))

Prima dintre cele șase directive UE a fost adoptată în scopul de a stabili regulile privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale, precum și în cadrul procedurilor privind executarea mandatului european de arestare (articolul 1 din Directivă). Este interesant de observat că UE a garantat aceste drepturi nu doar în procedurile care implică mandatul de arestare european, ci în **toate procedurile penale** desfășurate pe teritoriul UE, inclusiv în dosarele care țin exclusiv de competența instanțelor naționale.

Cu privire la stabilirea începutului și sfârșitului „procedurilor penale”, Directiva prevede următoarele:

Articolul 1

(2) Dreptul menționat la alineatul (1) se aplică persoanelor din momentul în care acestora li se aduce la cunoștință de către autoritățile competente ale unui stat membru, prin notificare oficială sau în alt mod, faptul că sunt suspectate sau acuzate de comiterea unei infracțiuni, până la finalizarea procedurilor, prin aceasta înțelegându-se soluționarea definitivă a întrebării dacă persoanele în cauză au comis infracțiunea, inclusiv, după caz, stabilirea pedepsei și soluționarea oricărei căi de atac.

Directiva prevede două drepturi separate: dreptul la interpretare (articolul 2) și dreptul la traducerea documentelor esențiale (articolul 3). Cu privire la noțiunea de „documente esențiale”, acestea trebuie să includă orice decizie privativă de libertate, orice acuzație sau punere sub acuzare, precum și orice hotărâre judecătorească (articolul 3(2)). Autoritățile competente ale statelor membre sunt cele care trebuie să decidă dacă orice alt document poate fi esențial (articolul 3(3)). Cheltuielile cu interpretarea și traducerea trebuie suportate de către statele membre, indiferent de rezultatele procedurii (articolul 4).

<p style="text-align: center;">Articolul 2 Dreptul la interpretare</p>	<p style="text-align: center;">Articolul 3 Dreptul la traducerea documentelor esențiale</p>
<p><i>(1) Statele membre se asigură că persoanelor suspectate sau acuzate, care nu vorbesc sau nu înțeleg limba în care se desfășoară procedura penală respectivă, li se oferă, fără întârziere, servicii de interpretare în cadrul procedurilor penale desfășurate în fața autorităților de urmărire penală și a celor judiciare, inclusiv în cadrul interogatoriilor efectuate de poliție, în cadrul tuturor audierilor în fața instanței și în cadrul oricăror audieri intermediare necesare.</i></p>	<p><i>(1) Statele membre se asigură că persoanelor suspectate sau acuzate, care nu înțeleg limba în care se desfășoară procedurile penale respective, li se furnizează într-un interval rezonabil de timp traducerea scrisă a tuturor documentelor esențiale pentru a se garanta faptul că respectivele persoane pot să își exercite dreptul la apărare și pentru a garanta caracterul echitabil al procedurilor.</i></p>

După cum aminteam mai sus, în directive sunt stabilite o serie de standarde minime. Prin urmare, în cazul în care Convenția, Carta UE sau orice alt instrument din legislația națională sau internațională oferă un nivel sporit de protecție, atunci Directiva nu va putea limita sau deroga de la oricare dintre drepturile și garanțiile procedurale asigurate în legislația respectivă (articolul 8).

2. Directiva 2012/13/EU privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale [\(link\)](#)

Obiectivul acestei Directive este acela de a stabili drepturi la apărare comune minime aplicabile informațiilor privitoare la drepturile persoanelor și la acuzațiile formulate împotriva persoanelor suspectate sau acuzate că ar fi săvârșit o infracțiune.

<p style="text-align: center;">Articolul 1</p>
<p><i>Prezenta directivă instituie norme privind dreptul la informare al persoanelor suspectate sau acuzate cu privire la drepturile lor în cadrul procedurilor penale și la acuzarea care le este adusă. Aceasta stabilește, de asemenea, norme privind dreptul la informare al persoanelor vizate de un mandat european de arestare cu privire la drepturile lor.</i></p>

Cu alte cuvinte, Directiva se aplică atât suspectilor, cât și persoanelor acuzate și le garantează dreptul la informare cu privire la drepturile procedurale proprii (art. 3-5) și cu privire la acuzațiile aduse (articolul 6). Dreptul de acces la dosarul cauzei constituie un element special al dreptului la informare al persoanei acuzate privind acuzațiile care i se aduc (articolul 7).

Dreptul la informare cu privire la natura și la cauza acuzațiilor reprezintă unul dintre drepturile minime la apărare prevăzute la articolul 6 alin. 3 al Convenției. În acest sens, în cadrul jurisprudenței sale, CEDO a interpretat acel drept în lumina dreptului la un proces echitabil garantat prin articolul 6 alin. 1 al Convenției (*Sejdovic împotriva Italiei*, 56581/00, 1 martie 2006) sau dreptul de a dispune de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării, conform dispozițiilor din articolul 6 alin. 3 punctul (b) al Convenției (*Dallos împotriva Ungariei*, 29082/95, 1 martie 2001).

În acest sens, trebuie acordată o atenție specială drepturilor la informare. Drepturile la apărare joacă un rol important în procedurile penale din momentul în care pârâtul este înștiințat în mod oficial cu privire la faptul că a fost acuzat de săvârșirea unei infracțiuni prin enunțarea bazelor faptice și legale ale acuzațiilor care i se aduc (*Kamasinski împotriva Austriei*, § 79; *Pélissier și Sassi împotriva Franței*, § 51). CEDO a constatat că dreptul consacrat la articolul 6 impune obligația de a informa suspectul sau persoana chemată în judecată nu numai cu privire la capetele de acuzare, cu alte cuvinte la faptele materiale pretinse a fi fost comise de către acuzat și care constituie temeiul acuzației, dar și cu privire la natura acuzației, cu alte cuvinte calificarea legată a acestor fapte materiale (*Mattoccia împotriva Italiei*, § 59; *Penev împotriva Bulgariei*, §§ 33 și 42, 7 ian. 2010). Informațiile nu trebuie neapărat să precizeze și dovezile pe care se întemeiază acuzațiile (*X. împotriva Belgiei*; *Collozza și Rubinat împotriva Italiei*).⁹

Mai mult decât atât, CEDO a constatat că responsabilitatea de a informa suspectul sau persoana chemată în judecată îi revine integral parchetului. Această obligație poate să nu fie respectată prin punerea la dispoziție a informațiilor disponibile, fără a fi adusă și la cunoștința apărării (*Mattoccia împotriva Italiei*, 23969/94, 25 iulie 2000, *Chichlian și Ekindjian împotriva Franței*, § 71). Cu privire la persoanele acuzate vulnerabile, autoritățile naționale au obligația de a lua măsuri suplimentare pentru a putea oferi persoanelor respective posibilitatea să fie informate în detaliu cu privire la natura și cauza acuzațiilor care i se aduc (în cazul persoanelor care suferă de tulburări mintale, *Vaudelle împotriva Franței*, 35683/97, 30 ian. 2001, § 65).

Cu privire la furnizarea de informații persoanelor suspecte și celor acuzate, directiva utilizează termenul „cu promptitudine”. CEDO a constatat că informațiile trebuie puse la dispoziție persoanelor acuzate la un moment care să-i permită pregătirea apărării. Acest principiu evidențiază scopul Articolului 6, alin. 3 al Convenției (*C. împotriva Italiei* (dec.)).¹⁰

Articolul 3

(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate sunt informate prompt cu privire la cel puțin următoarele drepturi procedurale, astfel cum se aplică în dreptul intern, pentru a asigura posibilitatea exercitării efective a drepturilor respective:

⁹ În cadrul jurisprudenței sale, CEDO nu a stabilit vreo serie de standarde obligatorii cu privire la metoda pe baza căreia autoritățile naționale ar trebui să informeze suspectul sau persoana chemată în judecată în judecată cu privire la natura și cauza acuzației. (*Pélissier și Sassi împotriva Franței*, 25444/94, 25 March 1999, § 53, *Drassich împotriva Italiei*, § 34; *Giosakis împotriva Greciei*, § 29). Pentru acest motiv, Directiva oferă o notă privind drepturile, orientativă, doar ca model (preambul, punctul 22, în anexă).

¹⁰ O perioadă de patru luni înaintea procesului este considerată adecvată. Pe de altă parte (hotărârea din dosarul *Borisova împotriva Bulgariei*, §§ 43-45), CEDO a constatat că nu este acceptabil să i se permită suspectului doar câteva ore pentru pregătirea apărării și să nu i se acorde șansa de a fi apărat de un avocat.

- a) dreptul de a fi asistat de un avocat;
- b) orice drept la consiliere juridică gratuită și condițiile pentru obținerea unei astfel de consilieri;
- c) dreptul de a fi informat cu privire la acuzare, în conformitate cu articolul 6 [al Directivei];
- d) dreptul la interpretare și traducere;
- e) dreptul de a păstra tăcerea.

(2) Statele membre garantează că informațiile puse la dispoziție în conformitate cu alineatul (1) sunt furnizate oral sau în scris, într-un limbaj simplu și accesibil, ținând seama de orice nevoie specială a persoanelor suspectate vulnerabile sau acuzate vulnerabile.

Cu privire la forma în care ar trebui comunicate aceste informații suspectului sau persoanei acuzate, Directiva prevede ca Statul Membru să remită o Notă privind drepturile redactată într-un limbaj simplu și accesibil, iar persoanei suspectate/acuzate i se va permite să citească această notă și să o păstreze pe toată perioada în care sunt private de libertate (Art. 4). Această Notă mai trebuie să conțină și informații cu privire la dreptul de acces la materialele cauzei, dreptul de a informa autoritățile consulare și o persoană, dreptul de acces la asistență medicală de urgență, și numărul maxim de ore sau de zile pentru care persoana suspectată sau acuzată poate fi privată de libertate înainte de a se ajunge în fața unei autorități judiciare.

În plus față de informațiile privitoare la drepturi, Statele Membre au și obligația, care le revine prin Directivă, de a oferi persoanei suspectate sau acuzate informații privind acuzația, cu alte cuvinte privind acea faptă de natură penală în legătură cu comiterea căreia persoana este suspectată sau acuzată (articolul 6). Mai mult decât atât, Statele membre trebuie să se asigure că persoanele arestate (sau avocații acestora) au acces la documentele privitoare la dosarul respectiv care sunt esențiale pentru a contesta în mod efectiv legalitatea arestării sau reținerii (articolul 7).

În jurisprudența sa, CEDO a elaborat standarde diverse cu privire la dreptul de acces la persoana suspectată sau acuzată (sau dreptul de acces al avocatului acestora) la dosarul cauzei. Dreptul depinde de situația în care se aplică „oricărei” persoane suspectate sau acuzate sau unui suspect sau acuzat care este privat de libertate pe durata desfășurării procedurii penale. Privarea de dreptul de acces la dosarul cauzei poate duce la o încălcare a principiului egalității armelor (*Kuopila împotriva Finlandei*, § 38). În plus, egalitatea armelor poate fi încălcată și dacă persoana suspectată sau acuzată are acces limitat la propriu dosar invocându-se temeiul interesului public (*Matyjek împotriva Poloniei*, § 65).

În conformitate cu jurisprudența Comisiei Europene în materia drepturilor omului, oportunitatea de a dispune „de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale” prevăzută în Articolul 6, alin. 3b al Convenției include și „oportunitatea de a se familiariza, pentru a-și putea pregăti apărarea, cu rezultatele cercetărilor desfășurate”. Acesta este unul dintre aspectele principiului contradictorialității: pentru a putea reacționa la acuzație, apărarea nu trebuie să fie numai familiarizată cu acuzațiile aduse, însă și cu temeiul invocat pentru a formula acuzațiile respective (*Guy Jaspers împotriva Belgiei* (8404/78) alin. 56; *Foucher v. Franței* § 27; *Jasper împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, §§ 55-57 și *Rowe împotriva lui Davis*

Împotriva Regatului Unit al Marii Britanii, §§ 46-50). Acest drept este adesea descris ca element al principiului „egalității de arme”. Secțiunea Directivei intitulată „Dreptul de acces la materialele cauzei” (articolul 7) clarifică faptul că jurisprudența CEDO constituie baza pentru furnizarea de soluții prevăzută în Directivă.

În cadrul Anexei, există un Model orientativ de Notă privind drepturile, care poate fi utilă autorităților naționale la redactarea propriei note privind drepturile utilizat la nivel național; în mod cert, Statele membre nu sunt obligate să utilizeze acest model.

3. Directiva 2013/48/UE privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate ([link](#))

Directiva stabilește standardele minime privind drepturile persoanelor suspectate sau acuzate, din perspectiva celor trei elemente ale dreptului la apărare: 1) dreptul de a avea acces la un avocat; 2) dreptul de a informa o persoană terță cu privire la lipsirea de libertate; și 3) dreptul de a comunica cu autoritățile consulare și cu persoane terțe în timpul privării de libertate (consultați art. 1).

Prin Directivă, se solicită autorităților să asigure persoanelor suspectate sau acuzate dreptul de a avea acces la un avocat care ar putea înfăptui în mod efectiv exercitarea dreptului respectiv. Drepturile la apărare nu pot fi teoretice și iluzorii, ci mai degrabă „practice și eficace” (*Imbrioscia împotriva Elveției*, 13972/88, 24 nov. 1993, § 38; *Salduz împotriva Turciei*, 36391/02, 27 nov. 2008, § 55).

În jurisprudența CEDO, dreptul de a avea acces la un avocat în timpul reținerii de către poliție reprezintă un element-cheie al drepturilor prevăzute la articolul 6 alin. 3, punctul c) al Convenției. CEDO a limitat acest drept la situațiile în care persoanelor aflate în arest au fost interogate de către poliție (*John Murray împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, § 63; *Öcalan împotriva Turciei* [GC], § 131; *Salduz împotriva Turciei* [GC], § 54; *Averill împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, § 59; *Brennan împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, § 45; *Dayanan împotriva Turciei*, § 31).

Prima decizie de acest fel a fost adoptată în dosarul *Salduz împotriva Turciei*, prin urmare noua interpretare a dispozițiilor art. 6 alin. 3 (c) al Convenției, repetată în cadrul unor decizii ulterioare, mai este denumită acum și „doctrina Salduz”. Conform doctrinei Salduz, pentru ca dreptul la un proces echitabil prevăzut la Articolul 6 alin. 1 să rămână suficient de „practic și eficace”, „accesul la un avocat trebuie să fie consimțit, ca regulă, încă de la primul interogatoriu al unui suspect efectuat de poliție, cu excepția situației în care se demonstrează, în lumina circumstanțelor particulare ale speței, că există motive imperioase pentru a restrânge acest

drept.¹¹ Chiar și atunci când motivele imperative pot justifica, în mod excepțional, negarea accesului la un avocat, asemenea restricție, oricare îi este justificarea, nu trebuie să prejudicieze în mod necorespunzător drepturile învinutului, potrivit Articolului 6 a Convenției. În principiu, drepturile la apărare sunt prejudiciate iremediabil atunci când se folosesc declarații incriminatorii în timpul anchetei poliției fără acces la un avocat, în vederea obținerii unei condamnări.”

Într-o altă hotărâre importantă, CEDO a identificat existența unor încălcări a dispozițiilor art. 6 din Convenție din pricina faptului că suspectul a fost privat de dreptul de acces la un avocat în cadrul interogatoriului susținut de poliție, chiar dacă respectivul suspect nu a spus nimic și nici nu a prezentat poliției vreun material probatoriu (*Dayanan împotriva Turciei*, 7377/03, 13 oct. 2009, § 32). Atunci când a explicat temeiul pentru decizia sa, pe lângă faptul că s-a referit și la dreptul de a avea acces la un avocat, CEDO a făcut referire și la principiul egalității de arme.

Două alte spețe, *Mader and Šebalj*, ies în evidență ca exemple de hotărâri CEDO în cadrul cărora CEDO a clarificat că, în conformitate cu doctrina *Salduz*, suspectului trebuia să i se permită să aibă un avocat prezent atât înainte, cât și în timpul interogatoriului realizat de poliție (*Mader împotriva Croației*, 56185/07, 21 iunie 2011; *Šebalj împotriva Croației*, 4429/09, 28 iunie 2011).

Pe de altă parte, standardul CEDO atins prin implementarea doctrinei *Salduz* a fost ulterior diminuat în cadrul a două hotărâri recente luate în dosarul *Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit*, 50541/08, 50571/08, 50573/08 9 40351/09., 13 sept. 2016, și în special în dosarul *Simeonovi împotriva Bulgariei* nr. 21980/04, 12 mai 2017.

În cadrul hotărârii luate în dosarul *Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit*, CEDO a cercetat condițiile care pot justifica restricționarea accesului la un avocat pe durata reținerii în arestul poliției. CEDO a stabilit o serie de criterii pe baza cărora să poată fi impuse anumite restricții temporare ale dreptului de a avea acces la un avocat încă de la primul interogatoriu al poliției (deși, doar în situații excepționale și doar dacă sunt temporare, pe baza unei evaluare individuale a circumstanțelor excepționale ale situației respective și în conformitate cu legislația națională), cu condiția ca, în ciuda restricțiilor, corectitudinea procedurii în integralitatea ei să fie respectată. De fapt, prin aceste criterii, a apărut și posibilitatea de a restricționa dreptul de a avea acces la un avocat chiar și în situații în care nu a putut fi identificat un motiv justificat.

În hotărârea luată în dosarul *Simeonovi împotriva Bulgariei*, CEDO a mers un pas mai înainte. Deși nu a putut identifica acele „motive imperioase” care ar fi putut justifica restricționarea accesului la un avocat (refuzată persoanei acuzate pe perioada detenției în arestul poliției), s-a realizat o „evaluare foarte riguroasă” a corectitudinii generale a procedurii. CEDO a constatat că, datorită faptului că - în absența unui avocat în timpul în care persoana acuzată se afla în arestul poliției - dreptul persoanei de a nu contribui la propria incriminare nu a fost prejudiciat în niciun fel, nu s-a constatat vreo încălcare a corectitudinii procedurii penale, în integralitatea sa, așa cum este garantată în Art. 6 al Convenției.

¹¹ Nici în dosarul *Salduz împotriva Turciei* și în nici în jurisprudența apărută după dosarul *Salduz*, CEDO nu a stabilit ceea ce ar putea constitui „motive (foarte) imperioase” care ar putea conduce la restricționarea accesului la un avocat pentru o persoană aflată în arest preventiv. De fapt, problema privitoare la criteriile pe baza cărora s-ar putea impune anumite restricții asupra dreptului unui avocat încă rămâne nelămurită.

Directiva este armonizată cu jurisprudența CEDO. Pentru situațiile în care declarațiile făcute de persoanele suspectate sau acuzate sau probele au fost obținute prin încălcarea dreptului lor la un avocat, este necesară respectarea dreptului la apărare al acestor persoane și echitatea procedurilor în integralitatea lor.

Articolul 3

(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul de a avea acces la un avocat, astfel încât să li se permită persoanelor vizate să își exercite dreptul la apărare în mod practic și eficient.

(3) Dreptul de a avea acces la un avocat implică următoarele:

- a) statele membre asigură faptul că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul de a avea întreveneri și de a comunica în mod confidențial cu avocatul care le reprezintă, inclusiv înaintea interogării efectuate de poliție sau o altă autoritate de aplicare a legii sau judiciară;*
- b) statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul ca avocatul lor să fie prezent și să participe efectiv atunci sunt interogate [...];*
- c) statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul ca avocatul lor să fie prezent cel puțin la următoarele acțiuni de anchetare sau de strângere de probe, în cazul în care acțiunile respective sunt prevăzute în dreptul intern și în cazul în care se impune sau se permite prezența persoanei suspectate sau acuzate la acțiunea în cauză:

 - i. identificarea suspectilor;*
 - ii. confruntări;*
 - iii. reconstituiri ale unei infracțiuni.**

CEDO a considerat că dreptul de acces la un avocat al persoanei acuzate în cursul oricărui tip de interogare, inclusiv în timpul interogării de către lucrătorii de poliție, reprezenta o garanție minimă, indiferent de situația în care persoana acuzată era privată de libertate sau nu, pentru privarea de libertate în sine constituie un temei special pentru exercitarea dreptului de a avea acces la un avocat. În acest sens, definiția interogării efectuate de lucrătorii de poliție prevăzută în legislația națională sau condițiile în care rezultatele acestei interogări pot fi invocate ca material probator erau irelevante. Prin urmare, noțiune de interogare (intervieware) ar trebui interpretată în sensul său esențial, similar termenilor „acuzăție” și „suspect”. Directiva trebuie interpretată în același fel.

Directiva nu permite impunerea unor restricții cu privire la dreptul la confidențialitate și comunicare. În conformitate cu jurisprudența CEDO, comunicarea dintre persoana acuzată și avocatul acesteia este întotdeauna confidențială (*Bonzi împotriva Elveției* (dec); *Can împotriva Austriei*, § 52).

Articolul 4 Confidențialitate

Statele membre respectă confidențialitatea comunicării dintre persoanele suspectate sau acuzate și avocatul lor în exercitarea dreptului de a avea acces la un avocat prevăzut în prezenta directivă. O astfel de comunicare include întreveneri, corespondență, conversații telefonice și alte forme de comunicare permise în temeiul dreptului intern.

Mai mult decât atât, conform jurisprudenței CEDO, Directiva permite o renunțare la dreptul de a avea acces la un avocat. O astfel de renunțare poate fi explicită sau tacită. Oricum ar fi, renunțarea trebuie să fie formulată în mod voluntar, trebuie stabilită într-un mod fără echivoc și trebuie însoțită de o serie de garanții minime, proporționale cu importanța sa. În plus față de criteriul referitor la natura voluntară a renunțării, nu poate fi valabilă decât în situația în care consecințele deciziei de renunțare ar fi putut fi anticipate de către suspect (*Pischalnikov împotriva Rusiei*, 7025/04, 24 sept. 2009, § 76).

Cu alte cuvinte, în conformitate cu jurisprudența CEDO, renunțarea trebuie întemeiată pe liberul arbitru al persoanei suspectate sau acuzate, fiind „stabilită în mod neechivoc și însoțită de garanții minime proporționale cu importanța acesteia” (*Mader împotriva Croației*).

În cadrul procedurilor penale moderne, modelele sunt utilizate din ce în ce mai mult. Această situație necesită mai multă atenție la evaluarea valabilității renunțării la dreptul de acces la un avocat, deoarece înscrierea unui „X” la rubrica „nu s-a solicitat avocat” de pe declarația petentului nu evidențiază o renunțare valabilă a dreptului său la un avocat pe durata arestului. În plus, imediat ce a avut acces la un avocat, aceasta și-a retras declarația anterioară. Instanțele turce nu au examinat nici valabilitatea renunțării, nici declarațiile date de petentă poliției în absența avocatului. Lipsa de control nu a fost remediată prin alte garanții procedurale (*Ardaq împotriva Turciei*).

Cererea este inadmisibilă după ce persoana chemată în judecată a fost achitată de acuzații și, în consecință, și-a pierdut „calitatea de victimă” (*Bouglame împotriva Belgiei*).

Persoana acuzată are dreptul să beneficieze de asistență judiciară din oficiu în cazul în care nu dispune de fonduri suficiente pentru a plăti și, în acest scop, singura sarcină a persoanei acuzate este aceea de a dovedi că nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti la nivelul indicat. În acest context, uneori declarațiile persoanei acuzate sunt suficiente (*Pakelli împotriva Germaniei*). Însă, interesul justiției trebuie să fie și el îndeplinit în orice situație concretă. Dosarul *Benham împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* vă oferă o serie de criterii de orientare (privarea de libertate, complexitatea cauzei, gravitatea pedepsei...).

Articolul 9 Renunțarea

(1) Fără a aduce atingere dreptului intern care prevede prezența sau asistența obligatorie a unui avocat, statele membre se asigură că, în ceea ce privește orice renunțare la un drept prevăzut la articolele 3 și 10;

- a) persoana suspectată sau acuzată a primit, în scris sau verbal, informații clare și suficiente într-un limbaj simplu și comprehensibil despre conținutul dreptului vizat și posibilele consecințe ale renunțării la el; și
- b) renunțarea se face în mod voluntar și neechivoc.

Ca și în cazul directivelor discutate mai sus, și această Directivă include o clauză de menținere a nivelului de protecție (art. 14), care că orice standarde care prevăd un nivel mai ridicat de protecție ar trebui să prevaleze asupra dispozițiilor prezentei Directive.

4. Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale [\(link\)](#)

Interpretarea corectă a conținutului și extinderii prezumției de nevinovăție a unei persoane acuzate este extrem de importantă în dreptul european; acest principiu este recunoscut și la nivelul legislației primare a UE, în articolul 48 al CDFUE.¹²

Articolul 48 al CDFUE

- (1) Orice persoană acuzată este prezumată nevinovată până ce vinovăția va fi stabilită în conformitate cu legea
- (2) Oricărei persoane acuzate îi este garantată respectarea dreptului la apărare.

În aprilie 2006, Comisia Europeană a public o carte verde privind prezumția de nevinovăție; scopul documentului este acela de a stabili o serie de standarde juridice comune minime pe care să le aplice toate statele membre în materia prezumției de nevinovăție a persoanelor acuzate. Această chestiune a fost analizată prin prisma elementelor de bază care constituie prezumția de nevinovăție, și anume: pronunțarea culpei în etapa anteprecesuală, interdicția arestului preventiv (justificabilă doar în circumstanțe excepționale și doar dacă este respectată prezumția de nevinovăție), sarcina probei revenind parchetului, dreptul de a păstra tăcerea, privilegiul de a nu se autoincrimina, dreptul de a fi prezent la proces și justificarea aplicării măsurilor de combatere a terorismului în situația procedurii unor acte de terorism.

Scopul prezentei Directive este acela de a institui o serie de reguli minime comune cu privire la anumite aspecte ale drepturilor persoanelor suspectate sau acuzate care trebuie să beneficieze de prezumția de vinovăție până la dovedirea vinovăției prin hotărâre definitivă, precum și dreptul acestora de a fi prezent la proces în timpul procedurii penale (art. 1). Scopul Directivei este acela de a impune respectarea prezumției de nevinovăție chiar și înaintea momentului în care persoana respectivă este încunoștințată de către autoritățile competente cu privire la faptul că este suspectată sau acuzată de săvârșirea unei infracțiuni, urmând ca respectiva prezumție să fie extinsă până la momentul în care sunt finalizate procedurile / până la momentul în care se emite hotărârea definitivă (*Wemhoff împotriva Germaniei*, 21229/64, 27 iunie 1968).

¹² Dispozițiile Cartei au devenit obligatorii din punct de vedere legal odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de Lisabona, în decembrie 2009. Prezumția de nevinovăție, așa cum este ea interpretată în Cartă, are aceeași definiție și aplicabilitate ca prezumția de nevinovăție garantată în Articolul 6, alin. 2 al Convenției.

Articolul 4 Referirile publice la vinovăție

(1) Statele membre iau măsurile necesare pentru a garanta că, atâta vreme cât vinovăția unei persoane suspectate sau acuzate nu a fost dovedită conform legii, declarațiile publice făcute de autoritățile publice și deciziile judiciare, altele decât cele referitoare la vinovăție, nu se referă la persoana respectivă ca fiind vinovată. Prin aceasta nu se aduce atingere actelor de urmărire penală care au drept scop dovedirea vinovăției persoanei suspectate sau acuzate și nici deciziilor preliminare cu caracter procedural care sunt luate de autoritățile judiciare sau de alte autorități competente și care se bazează pe suspiciuni sau probe incriminatoare.

Punctul 17 al Preambulului Directive citate definește noțiunea de „declarații publice ale autorităților publice” ca „orice declarații care se referă la o infracțiune și care emană fie de la o autoritate implicată în procedurile penale legate de infracțiunea respectivă, cum ar fi autoritățile judiciare, poliția și alte autorități de aplicare a legii, fie de la o altă autoritate publică, cum ar fi ministrii și alți funcționari publici, fără a se aduce atingere dreptului intern în materia imunității.” În conformitate cu jurisprudența CEDO, sunt incluse și declarații cu privire la alte proceduri asociate care au fost finalizate prin achitarea persoanei suspectate sau acuzate precum și declarațiile făcute în instanță înainte de judecarea unei persoane (*Allenet de Ribemont împotriva Franței* 15175/89, 10 feb. 1995; *Daktaras împotriva Lituaniei* 42095/98, 10 oct. 2010, §§ 41-42).

În mai multe dintre hotărârile sale, CEDO a stabilit contextul și aplicabilitatea pronunțării culpei în etapa anteprocesuală. În conformitate cu CEDO, unul dintre aspectele-cheie al prezumției de nevinovăție este acela că instanța sau oficialitatea statului poate să nu reflecte opinia că persoanele suspectate sau acuzate sunt vinovate înainte de a fi trimise în judecată sau dacă nu s-a dovedit vinovăția acestora printr-o decizie definitivă (*Minelli împotriva Elveției*, 8660/79 of 25 martie 1983).

Încălcarea prezumției de nevinovăție cu privire la pronunțarea culpei în etapa anteprocesuală se referă la deciziile luate în etapa anteprocesuală, în special acele decizii privitoare la arestul preventiv care se referă la, sau presupun, culpa persoanei acuzate (*Lavents v. Latvia* 58442/00, 28 nov. 2002, § 125-127; *Matijašević împotriva Serbiei*, 23037/04, 19 nov. 2006, § 40, 47).

În conformitate cu prevederile CEDO, principiul prezumției de nevinovăție nu împiedică autoritățile să informeze publicul în legătură cu anchetele de natură penală aflate în desfășurare (*Allenet de Ribemont împotriva Franței*, § 38, *Karakaş and Yeşilirmak împotriva Turciei* 43925/985, 28 iunie 2005), însă trebuie să procedeze în acest fel cu toată discreția și circumspecția necesare în cazul în care este necesară respectarea prezumției de nevinovăție (*Fatullayev împotriva Azerbaidjanului* 40984/07, 22 aprilie 2010), § 159; *Allenet de Ribemont împotriva Franței*, § 38; *Garycki împotriva Poloniei*, § 69).¹³

¹³ Imaginea acuzatului îmbrăcat în ținută de penitenciar are un efect suficient de puternic pentru a convinge publicul de vinovăția sa, astfel încât CEDO a constatat încălcarea prezumției de nevinovăție de care trebuia să beneficieze persoana acuzată (*Samoila și Cionca v. Romania*, 33065/03, 4 martie 2008, § 99-100).

Definiția „autorităților publice” care ar putea formula „declarații publice”, conform celor enunțate la punctul 17 al Preambulului Directivei, extinde aplicabilitatea prezumției de nevinovăție care se referă la toți oficialii statului, indiferent de îndatoririle publice pe care le îndeplinesc. Jurisprudența CEDO constituie temeiul acestei interpretări, de vreme ce evidențiază în mod explicit faptul că alte autorități publice ar putea, prin declarațiile lor, să nesocotească principiul prezumției de nevinovăție (*Peša împotriva Croației*, 40523/08, 8 aprilie 2010).

Cu privire la ceea ce poate constitui prezumție de nevinovăție, Directiva se bazează pe jurisprudența CEDO care stabilește modul în care trebuie înțeles acest concept în funcție de context. În acest sens, Directiva abordează patru elemente importante: pronunțarea culpei în etapa anteprocusuală, sarcina probei și nivelul probatoriu necesar, dreptul de a nu se autoincrimina, dreptul de a refuza cooperarea și dreptul de a păstra tăcerea.

<p align="center">Articolul 5 Prezentarea persoanelor suspectate și acuzate</p>	<p align="center">Articolul 6 Sarcina probei</p>	<p align="center">Articolul 7 Dreptul de a păstra tăcerea și dreptul de a nu se autoincrimina</p>
<p><i>(1) Statele membre iau măsuri adecvate pentru a garanta că persoanele suspectate și acuzate nu sunt prezentate ca și cum ar fi vinovate, în fața instanței sau în mod public, prin utilizarea unor măsuri de constrângere fizică.</i></p>	<p><i>(1) Statele membre se asigură că sarcina probei în ceea ce privește stabilirea vinovăției persoanelor suspectate și acuzate revine organelor de urmărire penală. Prin aceasta nu se aduce atingere niciunei obligații a judecătorului sau a instanței competente de a căuta atât probe incriminatoare, cât și dezincriminatoare, și nici dreptului apărării de a prezenta probe în conformitate cu dreptul intern aplicabil.</i></p>	<p><i>(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate și acuzate au dreptul de a păstra tăcerea în legătură cu infracțiunea de săvârșirea căreia sunt suspectate sau acuzate.</i></p> <p><i>(2) Statele membre se asigură că persoanele suspectate și acuzate au dreptul de a nu se autoincrimina.</i></p>

Regula conform căreia sarcina probei pentru stabilirea culpei revine parchetului, așa cum este această regulă consacrată în Directivă, este regăsită în toate procedurile penale moderne, atât la nivelul sistemului anglo-american, cât și în sistemele juridice de pe continentul european. Pe lângă faptul că sarcina probei îi revine parchetului, orice îndoială ar trebui interpretată în favoarea persoanei suspectate sau acuzate. Parchetul are îndatorirea de a informa persoana acuzată cu privire la acuzațiile care i se aduc, pentru a putea pregăti și prezenta apărările în consecință (*Barberà, Messegué și Jabardo împotriva Spaniei*, § 77; *Janosevic împotriva Suediei*, § 97). Prezumția de nevinovăție se consideră încălcată în situația în care sarcina probei trece de la parchet la persoana acuzată (*Telfner împotriva Austriei*, § 15).

În mod excepțional, sarcina probei poate trece la persoana acuzată, însă în astfel de situații legiuitorul național trebuie să identifice echilibrul corect al importanței mizei și drepturilor la apărare. Cu alte cuvinte, mijloacele utilizate trebuie să fie proporționale în mod rezonabil cu scopul legitim ce se dorește atins (principiul proporționalității).

Convenția nu prevede în mod specific privilegiul dreptului de a nu contribui la propria incriminare, însă CEDO a constituit acest privilegiu ca derivat din principiul dreptului la un proces echitabil, conform dispozițiilor articolului 6, alineatele 1 și 2 din Convenție. CEDO a stabilit elementele fundamentale ale privilegiului de a nu contribui la propria incriminare în cadrul dosarului *Funke împotriva Franței*, 10828/84, 25 feb. 1993, urmat de dosarul *Saunders împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, 19187/91, 17 dec. 1996, § 68.

Dreptul la tăcere și privilegiul de a nu contribui la propria incriminare constituie în general standarde recunoscute la nivel internațional. Privilegiul de a nu contribui la propria incriminare are la bază dreptul persoanei acuzate de a refuza să dea o declarație, adică de a nu-și prezenta apărarea, de a refuza să răspundă la întrebări sau de a-și exercita dreptul la tăcere. Dreptul de a nu fi forțat să dea o declarație împotriva voinței proprii sau dreptul de a nu admite culpa, precum și dreptul de a nu coopera și dreptul de a păstra tăcerea constituie nucleul noțiunii unui proces echitabil, conform dispozițiilor Articolului 6 al Convenției (deși nu este menționat în mod specific în Convenție, acestea sunt recunoscute în jurisprudența CEDO) - *Heaney și McGuinness împotriva Irlandei*, 34720/97, 21 decembrie 2000, *Jalloh împotriva Germaniei*, 54810/00, 11 iulie 2006). Și în acest caz, Directiva se bazează pe interpretarea oferită de CEDO.

Jurisprudența CEDO recunoaște unele situații care nu constituie încălcări ale privilegiului de a nu contribui la propria incriminare, cum ar fi obținerea unor materiale de la persoana acuzată, care există independent de voința suspectului (de ex., probe de sânge, de urină, de țesut biologic necesar pentru efectuarea unei analize ADN).

Cu privire la respectarea prezumției de nevinovăție, este importantă alegerea cuvintelor și expresiilor, în special la nivelul deciziilor judecătorești, altele decât cele cu privire la vinovăție. În acest sens, „trebuie operată o distincție fundamentală între declarația privind suspectarea unei persoane de săvârșirea unei infracțiuni și o declarație clară, în absența unei condamnări definitive, privind faptul că o persoană a săvârșit infracțiunea respectivă...” (*Peša împotriva Croației*) Acest principiu se aplică și în situația în care persoana acuzată a fost găsită vinovată în cele din urmă (*Matijašević împotriva Serbiei*, § 49).

Articolul 8

Dreptul de a fi prezent la proces

(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate și acuzate au dreptul de a fi prezente la propriul proces.

(2) Statele membre pot să prevadă că un proces care poate duce la o hotărâre privind vinovăția sau nevinovăția persoanei suspectate sau acuzate poate avea loc în absența persoanei în cauză, cu condiția ca:

- a) persoana suspectată sau acuzată să fi fost informată în timp util cu privire la proces și la consecințele reprezentării; sau
- b) persoana suspectată sau acuzată care a fost informată cu privire la proces să fie reprezentată de un avocat mandatat, care a fost numit fie de către persoana suspectată sau acuzată, fie de către stat. [...]

Principiul contradictorialității este prezentat în Capitolul 3 al Directivei. Acesta se referă la șansa părților de a fi prezente pe durata întregului act procedural și de a-și exprima punctul de vedere înaintea luării unei hotărâri. La nivelul procedurilor penale, Articolul 6 alin. 1 al Convenției adeseori corespunde dreptului la apărare consacrat în Articolul 6 alin. 3 al Convenției (bunăoară, dreptul de a audia martori).

Clauza de confruntare (dreptul persoanei acuzate de a audia martorii prin confruntare nemijlocită, cel puțin o dată) nu se referă doar la martori, ci și la documente sau la toate probele prezentate de acuzare. În acest sens, termenul „martor” poartă un înțeles autonom (independent), indiferent de modul în care este clasificat la nivelul legislației naționale (*Damir Sibgatullin împotriva Rusiei*, § 45; *S. N. împotriva Suediei*, § 45). Cu alte cuvinte, termenul „martorul acuzării” face referire la toate declarațiile date de toate persoanele (adică toate materialele doveditoare) împotriva persoanei acuzate, inclusiv copărâtul (*Isgro împotriva Italiei*, 19 feb. 1991, 11339/85, *Vidal împotriva Belgiei*, 22 aprilie 1992, 12351/86, *Luca împotriva Italiei*, 27 feb. 2001, 33354/96, *Mathisen împotriva Norvegiei*, 9 nov. 2006, 18885/04 și 21166/04, *Trofimov împotriva Rusiei*, § 37), victima (*Vladimir Romanov împotriva Rusiei*, § 97), martorul-expert (*Doorson împotriva Țărilor de Jos*, §§ 81-82) și proba cu documente (*Mirilashvili împotriva Rusiei*, §§ 158-159). Excepțiile de această regulă nu trebuie să încalce drepturile apărării (*Hümmer împotriva Germaniei*, § 38; *Lucà împotriva Italiei*, § 39; *Solakov împotriva FYROM*, § 57).

Standardul privitor la confruntare a fost diminuat în jurisprudența recentă a CEDO odată cu judecarea dosarului *Schatschaschwili împotriva Germaniei*, 9154/10, 15 dec. 2015. În conformitate cu hotărârea prezentată, urmată de alte hotărâri luate în dosarul *Seton împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, 55287/10, 31 martie 2016, fiecare situație necesită o validare cu ajutorul căreia să se evalueze dacă este respectată corectitudinea procedurii în integralitatea ei. Prin urmare, în conformitate cu aceste decizii, în cazul în care procedura în integritatea ei este considerată a fi respectată, o condamnare ar putea fi întemeiată pe o declarație luată fără confruntare (nevalidată) dată de un martor.

CONCLUZII

Instrumentele juridice analizate mai sus provin din jurisprudența CEDO. Cu privire la aplicabilitate, fiecare instrument juridic indică faptul că interpretarea dreptului la un proces echitabil ar trebui să fie avută în vedere în conformitate cu jurisprudența consacrată a CEDO. Pe de altă parte, aceasta pare a fi problema și cu interpretările date înainte de momentul în care au fost nuanțate standardele (renunțarea parțială la doctrina *Salduz* și diminuarea standardului confrunțațional).

Directivile analizate în cadrul materialului de față se aplică încă de la primele etape ale procedurii penale, în sensul substanțial al termenului, până la momentul finalizării procedurii, inclusiv finalizarea căilor de atac ulterioare. Elementele principiului echitabilității conform articolului 6 al Convenției sunt prezente în fiecare dintre Directivile analizate. Acesta se aplică și elementelor specifice menționate în Convenție, precum și celor care derivă din jurisprudența CEDO, cum ar fi dreptul persoanei acuzate de a fi prezent la audierile din cadrul procedurilor penale, principiul nemijlocirii, privilegiul de a nu contribui la propria incriminare, dreptul la o procedură contradictorie, dreptul la o decizie motivată, dreptul la asistență juridică și clauza de confruntare.

Unele dintre măsurile prevăzute în cadrul Directivelor nu îndeplinesc în mod individual obiectivul dorit. Mai degrabă, scopul efectului cumulativ al măsurilor și al directivelor este acela de a asigura garantarea dreptului la un proces echitabil.

Dr. Sc. Marijan Bitanga

Marijan Bitanga este judecător, specialist în dosare penale în cadrul Înaltei Curți pentru Delicte (*Visoki kazneni sud*) a Republicii Croația. Simultan cu activitatea judiciară, Marijan Bitanga și-a construit și o carieră universitară (masterat în criminologie). Este specialist în arestul preventiv, privarea de libertate și drepturile omului în general. Este asistent universitar la Universitatea din Zadar unde susține cursuri de legislație aplicabilă presei, de dreptul mediului, precum și cursuri dedicate aplicării legislației în cazuri concrete. A participat la numeroase conferințe, în cadrul cărora a susținut și prezentări, și este unul dintre vicepreședinții Asociației Judecătorilor din Croația.

Doc. Dr. Sc. Marin Mrčela

Judecător în cadrul Curții Supreme a Croației, profesor asociat la Facultatea de Drept din Osijek, Croația. Dl. Judecător Mrčela este și președinte al Grupului de state împotriva corupției al Consiliului Europei (GRECO). Din această postură, domnia sa a încurajat măsurile de combatere a corupției printr-o abordare multidisciplinară, făcând apel la Statele membre pentru a elaborarea și implementarea unor politici generale care să acopere toate domeniile administrației guvernamentale. Înainte de a deveni Președinte al GRECO, dl. judecător Mrčela a fost timp de mulți ani membru al Biroului GRECO, postură în care a jucat un rol decisiv în cadrul procesului de elaborare și promovare a unei evaluări a activității de finanțare a activității politice în Europa și SUA.

Dl. judecător Mrčela a lucrat și ca judecător pentru crime de război, iar anterior a fost bursier *Hubert Humphrey* în cadrul Universității Americane din Washington DC. Dl. Marin Mrčela a ținut numeroase prelegeri pe teme cum ar fi corupția, securitatea și drepturile omului, în cadrul unor universități și instituții prestigioase din toată lumea.

JUDr. Zuzana Vikarská, MJur, MPhil, Ph.D.

Dna. Zuzana Vikarská este asistent universitar și predă drept constituțional și drepturile omului la Facultatea de Drept din cadrul Universității Masaryk din Brno, fiind și asistent judiciar la Curtea Constituțională a Republicii Cehia, activând în sala de consiliu a jud. Kateřina Šimáčková. Zuzana și-a luat doctoratul în legislație și jurisprudență la Universitatea Carolină din Praga, anterior studiind dreptul la Oxford și KU Leuven. Dna. Zuzana Vikarská a studiat anterior și a și predat drept european la KU Leuven (2011-2014) și la Oxford (2018-19), participând și la un proiect de cercetare la *Europa Institute* la Universitatea din Leiden (2021). Experiența sa profesională include și funcția de consilier juridic al Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Slovace în timpul Președinției slovace a Consiliului UE (2016), precum și un stagiu în cadrul Curții de Justiție Europene, în echipa avocatului general Michal Bobek (2021).

Institutul CEELI (www.ceeliinstitute.org)

Institutul CEELI este o organizație nonprofit, cu sediul în Praga, care este dedicată activităților de formare și educare a profesioniștilor din domeniul juridic și judiciar. În aproape 20 de ani de activitate, la cursurile CEELI dedicate unor teme diverse, de la eficiență judiciară la anchete anticorupție, de la etică juridică la drepturile omului, au participat peste 5000 de judecători, procurori și avocați. CEELI a organizat programe de formare în țări ale UE, inclusiv în Europa Centrală și de Est, în foste țări sovietice, Orientul Mijlociu, Africa de Nord și sudul Asiei

Chorvatská soudcovská unie

Asociația Judecătorilor din Croația (*Udruga hrvatskih sudaca* - UHS) a fost înființată în 1991 și este singura asociație a magistraților din Croația. Are 1185 membri (judecători) în 21 sucursale locale. Asociația are o serie de obiective, printre care menționăm promovarea constituționalității și legalității, ca valori juridice și etice principale, protejarea independenței sistemului judiciar, a demnității judecătorilor și a profesiei judecătorești, promovarea intereselor profesionale a judecătorilor și formarea profesională a acestora.

Acest program a fost finanțat
în cadrul Programului „Justiție”
(2014-2020)

CEELI Institute

Villa Grébovka

Havlíčkovy Sady 58

120 00 Prague

Czech Republic

www.ceeliinstitute.org

office@ceeli.eu